

Motion till riksdagen 2011/12:So409

av Jan Lindholm m.fl. (MP)

Sverige fritt från tobaksbruk

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett tobaksfritt samhälle ska vara ett prioriterat mål inom folkhälsoarbetet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om det nationella och det regionala samordningsansvaret.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att arbetet med att genomföra åtagandena i WHO-konventionen Framework Convention on Tobacco Control tar snabba steg framåt.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förslag till åtgärder för att säkerställa rätten att bo utan ofrivilligt rökintrång i bostaden.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förslag till fler rökfria områden i samhället.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förslag till åtgärder för att Sverige framgångsrikt ska fortsätta att utvecklas mot det tobaksfria samhället.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att man bör eftersträva en normförändring när det gäller bruket av tobak.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ökad forskning om snus.¹
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om stöd åt personer som är beroende av nikotin och önskar bryta sitt beroende.
10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning med målet att minimera nyrekryteringen till nikotinberoende.
11. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett förslag, med eller utan sanktioner, om begränsning av rökning på allmänna platser.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra statliga myndigheter, verk och företag till rökfria arbetsplatser genom regleringsbrev och ägardirektiv.²
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda ekonomiska incitament för att motivera kommuner att garantera att det finns rökfria bostäder att tillgå.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda ett licensförfarande för tobaksförsäljning och försäljning av nikotinläkemedel.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om s.k. dold försäljning.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om bildinformation på konsumentförpackningarna om riskerna med tobaksbruk.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om marknadsföring av tobaksprodukter.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om begränsning av och förbud mot smaktillsatser i nikotinprodukter.

¹ Yrkande 8 hänvisat till UbU.

Fel! Okänt namn på

² Yrkande 12 hänvisat till FiU.

Fel! Okänt namn på

Bakgrund

Riksdagens uttalade mål är att minska tobaksbruket och regeringen har genomfört en del mindre förändringar i syfte att nå ett diffust formulerat mål, om än ett mål, i den riktningen.

Den 1 augusti 2010 började några nya regler gälla. Syftet med de nya reglerna är att säkerställa att åldersgränsen 18 år följs bättre. Det nya är att nya försäljningsställen måste anmälas till kommunen innan de får börja sälja tobaksvaror, skärpta krav på näringsidkaren att informera sin personal samt en möjlighet för kommuner att förbjuda försäljning i högst sex månader vid överträdelse.

Nytt är även att polisen får utökade uppgifter. Genom att polisen fått ett tillsynsuppdrag behöver den inte någon brottsmisstanke för att göra tillsyn på ett försäljningsställe, vilket kan vara mycket kraftfullt i brottsbekämpande syfte. Polisen ska förutom Folkhälsoinstitutet kontrollera att märkningen på tobaksvaror är korrekt, vilket är en bra förändring.

Skattenivån på tobak har stor betydelse. I den rödgröna vårbudgetmotionen 2010 föreslogs av detta skäl en tydlig skattehöjning på tobak, motsvarande 2 kronor per paket och för snus 2,40 kronor per dosa. Detta har nu alliansregeringen tagit med i sin budget för 2012, vilket är bra om än sent. De åtgärder regeringen vidtagit är viktiga steg i rätt riktning men frågan är om det räcker för att minska tobaksbruket. Vår bedömning är att ytterligare åtgärder fordras.

Risker

Att rökning är skadligt för hälsan vet de flesta. De starka kopplingarna till en rad olika sjukdomstillstånd och en för tidig död är påfallande tydliga. Trots detta röker 18 procent av kvinnorna och 14 procent av männen. Varje dag börjar unga personer att röka, ungefär 17 000 ungdomar per år i Sverige. År 2008 var det 27 procent av pojkarna och 29 procent av flickorna i årskurs 9 som använde tobak. Varannan rökare dör i förtid av sin rökning och förlorar i genomsnitt tio år av sin förväntade livstid.

Omfattningen av rökningen totalt och dess andel bland män och kvinnor i olika åldersgrupper varierar liksom trenderna av ökad eller minskad andel rökare i olika åldersgrupper. Till viss del kan detta återspegla effekter av tidigare kampanjer. Klart är dock att samhället har ett övergripande ansvar för att stödja att människor inte ska börja röka eftersom rökning skadar på individnivå och dessutom innebär stora kostnader för samhället.

Målsättning

Är ett rökfritt Sverige ett utopiskt mål? Kanske, men man kan även hävda att utan höga mål är det svårt att nå även de nåbara. Ett rökfritt Sverige är utan tvekan ett viktigt mål i folkhälsoarbetet. Tobaksrökning är nämligen fortfa-

Fel! Okänt namn på

rande den enskilt största riskfaktorn för både sjukdom och för tidig död, och trots det sker nyrekrytering av rökare. Det är en av de viktigaste orsakerna till hjärt-kärlsjukdomar bland både kvinnor och män. Lungcancer är i dag den vanligaste dödsorsaken bland cancersjukdomarna i världen. Rökning är en viktig orsak till cancer i struphuvud, munhåla, svalg och matstrupe. Också passiv rökning leder till allvarliga hälsoförsämringar och orsakar minst 500 dödsfall per år i Sverige. Ändå fortsätter många att röka. Enligt en studie gjord på Folkhälsoinstitutets uppdrag börjar drygt 17 000 ungdomar röka varje år.

För den som inte röker och som vill leva ett rökfritt liv, även inberäknat så kallad passiv rökning, finns det fortfarande stora problem. För att ta sig in i många byggnader, inte minst offentliga, tvingas man ofta bana sig fram genom rökdimmorna utanför entréerna. Perrongerna på våra buss- och järnvägsstationer har blivit kollektivtrafikens rökrutor. Även ute i naturen gäller underförstått att rökning inte stör omgivningen. Tyvärr upplever inte alla rökfria det på samma sätt. Det är till och med svårt att freda sig mot rök som tränger in i bostaden och på arbetsplatsen.

Moderna hus är ofta byggda med central ventilation som gör att lägenheterna eller lokalerna har konstant undertryck. Det innebär att utomhusluft lätt sugas in i lägenheten om ett fönster eller en balkongdörr står öppen. Det förekommer även att luft från trapphus sugas in i lägenheterna. Ventilationssystemen kan även vara så dåligt balanserade att rök från en lägenhet vandrar över till en annan lägenhet via just ventilationssystemet. Samma problem kan finnas i kontorsfastigheter.

I dag har en hyresgäst i praktiken ingen laglig möjlighet att freda sin bostad från ofrivilligt intrång av tobaksrök. Hyresgäster som drivit frågan om rökfrid i bostaden till domstol har hittills förlorat. Problemet är gammalt och kan ibland ta sig absurda uttryck. Rökare som vill skydda sina egna barn från rökens risker väljer ofta att röka på balkongen. Grannen ovanför eller vid sidan som har ett fönster eller en balkongdörr öppen kan då ha oturen att röken tränger in i hans eller hennes lägenhet. Detta är ett växande problem som bland annat Hyresgästföreningen har uppmärksammat.

Den nationella visionen måste självklart vara ett tobaksfritt samhälle. En nollvision för tobaksanvändning borde inte vara särskilt märkvärdig för riksdagen att anta. Trots det avslås kravet varje år av en riksdagsmajoritet utan några egentliga argument.

Vägen till målet är självklart inte enkel och målet är kanske lika omöjligt att nå som Trafikverkets nollvision för våra vägar. Den insikten bör dock snarare vara en utmaning än ett hinder för att försöka.

Flera undersökningar visar att de flesta rökare skulle vilja sluta röka. Många rökare lyckas sluta röka genom att i stället börja snusa. Snusandet skonar medmänniskornas hälsa och är troligen mindre hälsovådligt för brukaren, men det ger antagligen ett betydligt svårare nikotinberoende. På trottoarer och gårdsplaner syns resterna efter snusandet; det ser inte så trevligt ut. Hur farligt det eventuellt kan vara med snusrester och fimpar i miljön vet vi tyvärr inte så mycket om. Vi har inte hittat någon forskning om eventuell inverkan på miljön, men vi vet att tobaksindustrin använder ett stort antal kemikalier i

Fel! Okänt namn på

sin beredning. Kanske är detta ett bortglömt problem i stil med de mikroskopiska plastliknande partiklar som uppmärksammats i haven.

För att komma närmare målet om det tobaksfria samhället krävs det förmodligen insatser för att stötta den nikotinberoende att bryta sitt beroende. För rökaren finns nikotintuggummin, plåster och sprejer. För snusaren är det förmodligen svårare att sluta med dessa stöd. Kanske behöver en del ytterligare uppbackning, exempelvis i form av stödsamtal, för att klara att bryta sitt beroende. Vi menar att det saknas en hel del kunskap kring snusandet, beroendefrågan och hälsan.

Tidigare behandling av riksdagen

Miljöpartiet har varje år lyft upp frågan om rökning och hälsorisker med bruk av tobaksprodukter. Vi var också det parti som drev frågan om rökstopp på krogen hårdast, något vi i dag är stolta över. Under föregående riksdagsår 2010/11 behandlades våra förslag till åtgärder på området i följande betänkanden: 2010/11:SoU8, 2010/11:UbU12, 2010/11:FiU28, 2010/11:SkU21 och 2010/11:MJU16.

Majoriteten i fem av riksdagens utskott har tydligt visat sitt totala ointresse för tobaksfrågorna genom den brist på lyhördhet de visat i behandlingen av förslagen. Det är inte rimligt att gapet mellan ministrarnas ofta värtaliga intresse för folkhälsa och då inte minst tobaksfrågan och riksdagens majoritets behandling av frågan ska kunna vara så stor. Men resultatet kanske inte kan bli något annat med en regering som inte anser det viktigt att hålla sig med en särskild jämställdfolkhälsominister och slutsatsen blir därför att regeringen saknar trovärdighet när det gäller tobaksfrågan.

Uppföljning av regeringsarbete

Sverige har ratificerat Världshälsoorganisationens tobakskonvention som även är världens första hälsokonvention. Sverige har genom detta förbundit sig att tillsammans med 170 andra länder arbeta med att genomföra konventionens 38 artiklar. Alliansregeringen har styrt Sverige under fem av de sex år som gått sedan konventionen undertecknades 2005. Den genomgång som gjorts av den oberoende tankesmedjan Tobaksfakta visar att väldigt lite har skett av det som borde ha genomförts för att nå målet till 2014.

Här några exempel på problem som återstår att lösa. Skyddet mot passiv rökning i artikel 8 är långt ifrån uppnått. Tio procent av alla som svarat på Folkhälsoinstitutets undersökning uppger att man exponeras för ofrivillig tobaksrök. Fem procent av alla barn exponeras för passiv rökning i hemmen, i vissa områden lever upp till 30 procent av barnen under sådana förhållanden.

När det gäller varningstexter på förpackningar ligger Sverige långt efter många andra länder. I Sverige täcker varningstexten endast 30 procent av framsidan medan man i många länder har reglerat så att minst 75 procent av förpackningen täcks av varningstexter. Uruguay har här nått längst.

När det gäller marknadsföring är det ytterst beklagligt att den svenska regeringen så här långt har motarbetat strävandena inom EU att lagstifta om dold försäljning och neutrala paket. Det innebär att den svenska regeringen står på tobaksindustrins sida i ambitionen att rekrytera nya rökare bland ungdomen.

Åtgärdsförslag

Vision om ett tobaksfritt samhälle

Vi anser att den nationella visionen måste vara ett tobaksfritt samhälle. Att anta en nollvision för tobaksanvändning och nikotinberoende borde inte vara svårt för riksdagen. Vägen dit är däremot självklart inte enkel och målet kanske lika svårt att nå som Trafikverkets nollvision för olyckor på våra vägar. Den insikten bör dock snarare vara en utmaning än ett hinder för att anträda vägen mot målet.

Dagens mål om ett minskat tobaksbruk och inte minst etappmålen till 2014 kan Miljöpartiet ställa sig bakom. Etappmålen är

- ? en tobaksfri livsstart från 2014
- ? en halvering till år 2014 av antalet ungdomar under 18 år som börjar röka eller snusa
- ? en halvering till år 2014 av andelen rökare bland de grupper som röker mest
- ? att ingen ofrivilligt ska utsättas för rök i sin omgivning.

För att dessa mål ska bli verklighet menar dock Miljöpartiet att det behövs en betydligt mer offensiv folkhälsopolitik än den alliansregeringen praktiserar.

Självklart finns det ingen rättighet att utsätta medmänniskor för passiv rökning – det inser även den mest inbitne rökaren. Att steg för steg utvidga de områden där den rökfria kan vistas utan förgiftningsrisk borde därför vara en av flera självklara steg på väg mot den tobaks- och rökfria visionen. Riksdagen bör mot bakgrund av det självklara i en sådan ambition ge regeringen till känna sin mening att en vision om ett tobaksfritt samhälle, liksom en nollvision för tobaksbruk och nikotinberoende, är ett starkt önskemål från riksdagens sida.

Statens folkhälsoinstitut har i dag ansvar för uppföljningen av de 11 folkhälsopolitiska målområdena på nationell nivå. För att nå folkhälsomålen krävs ett aktivt och medvetet arbete med särskilda satsningar. För att dessa satsningar verkligen ska få genomslag anser vi att det behöver finnas ett samordningsansvar på regional nivå. Aktivt och praktiskt arbete behöver ske närmare de konkreta verksamheterna. När det gäller tobak är tillgång en viktig fråga, men att människor börjar röka eller inte, eller klarar av att sluta, är mer komplexa frågor än så.

Vi anser också att det bör finnas ett regelverk för hur samordningen av arbetet utifrån folkhälsomålen och det praktiska folkhälsoarbetet ska ske på

Fel! Okänt namn på

lokal, regional och nationell nivå. Arbetet mellan nivåerna behöver knytas ihop tydligt, och det ska vara klart var samordningsansvaret ligger. Detta anser vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Verkställ ramkonventionen

Sverige ratificerade 2005 ramkonventionen om tobakskontroll (WHO Framework Convention on Tobacco Control). Men för att nå de mål som är satta för 2014 behöver uppenbarligen det tobaksförebyggande arbetet ta ytterligare några steg. Utskottsmajoriteten valde nämligen, när denna fråga behandlades 2010, att hänvisa till att tobakslagen ändrades den 1 juli 2005 och då anpassades till de krav som ställs i WHO:s ramkonvention och EU:s regler kring tobaksreklam. Med detta ansåg man att motionären borde nöja sig. När man beaktar resultatet av den åtgärden så torde var och en inse att den varit otillräcklig.

Ramkonventionen är ett instrument för offensivt arbete. Men trots att Sverige åtagit sig att följa konventionens inriktning och mål finns det för närvarande ett antal områden där resultaten av de vidtagna åtgärderna inte räckt till för att kunna hävda att Sverige nått upp till tobakskonventionens riktlinjer. Det gäller till exempel tobaksindustrins möjlighet att göra reklam via förpackningar och försäljningsställen, exponering av tobaksvaror på försäljningsställen, skydd mot passiv rökning, varningsbilder på tobaksförpackningar och skydd från påverkan av kommersiella och andra krafter inom tobaksindustrin.

Det finns exempel på många andra länder där man valt att använda ramkonventionen som incitament för att höja ambitionen, och de ligger långt före Sverige på flera områden. Island, Thailand, Norge, Kanada och Irland har infört exponeringsförbud, det vill säga att tobaksvarorna ska förvaras ej synliga för kunderna. Även Finland ska införa förbud mot synlig tobak i butikerna. Australien är på väg att bli först i världen med en lag om neutral utformning av tobakspaket, så kallat plain packaging. Enligt lagförslaget ska alla tobakspaket som säljs i Australien efter den 1 januari 2012 ha en och samma bruna, icke glänsande, standardfärg. Frånsett varningar i bild och text får det inte finnas några logotyper eller andra dekorationer. Förbud mot tobaksautomater har införts i ett antal länder. Ett 40-tal länder har infört eller beslutat att införa varningsbilder på cigarettpaketet. I Norden införs det i Island 2010 och i Norge 2011. Frankrike har infört kraftigt höjda tobaksskatter. Förbud mot rökning på uteserveringar har införts i Los Angeles och Boston i USA och i Queensland i Australien. I Los Angeles county i USA har det även införts förbud mot rökning i samtliga parker. I delstaten Victoria i Australien har rökförbud införts vid hållplatser för bussar, järnväg och spårvagn. Australiens hälsodepartement har infört en ny policy för hur möten mellan departementens representanter och tobaksindustrin ska gå till. Alla möten måste offentliggöras på departementets webbplats med utförlig information om vilka som deltog, ärende för mötet och vad som togs upp.

Miljöpartiet menar att Sverige bör bli betydligt mer offensivt. En tydlig strategi behöver tas fram för att nå de mål som är uppsatta för 2014 och för

målen i ramkonventionen om tobakskontroll som Sverige ratificerat. Det behöver bli ett tydligt uppdrag, inte bara en ambition. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Passiv rökning

För den som inte röker och som vill leva ett rökfritt liv, även inberäknat så kallad passiv rökning, finns det fortfarande stora problem. När man ska gå in i många byggnader, inte minst offentliga, möts man ofta av stark röklukt utanför entréerna. Perrongerna till buss- och järnvägsstationer har blivit något av kollektivtrafikens rökrutor. Utomhus gäller underförstått att rökning inte stör omgivningen när man röker. Tyvärr upplever inte alla rökfria det på samma sätt. Människor blir också ofta ofrivilligt utsatta för rök i bostaden och på arbetsplatsen.

Enligt en undersökning från Synovate (2009) vill svenska folket ha rökfritt på balkonger (79 procent) vid flerfamiljshus och där det bor barn (86 procent). Detta kan jämföras med 73 procent som vill ha rökfritt på uteserveringar. Uppenbarligen finns ett brett stöd för politiken att agera i denna fråga.

Moderna hus är ofta byggda med central ventilation som gör att lägenheterna eller lokalerna har konstant undertryck. Det innebär att utomhusluft lätt sugas in i lägenheten om ett fönster eller en balkongdörr står öppen. Det förekommer även att luft från trapphus sugas in i lägenheterna. Ventilationssystemen kan även vara så undermåligt utformade att rök från en lägenhet vandrar över till en annan lägenhet via just ventilationssystemet. Samma problem kan finnas i exempelvis kontorsfastigheter.

I dag har en hyresgäst ingen laglig möjlighet att freda sig från ofrivilligt rökintrång. Problemet är gammalt och kan ibland ta sig absurda uttryck. Rökare som vill skydda sina egna barn från rökens risker väljer ofta att röka på balkongen. Grannen ovanför eller vid sidan som har ett fönster eller en balkongdörr öppen kan då ha oturen att röken tränger in i hans eller hennes lägenhet. Detta är ett växande problem som Hyresgästföreningen har uppmärksammat.

Mot bakgrund av det ovan anförda bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening att åtgärder krävs för att säkerställa rätten för en boende att bo utan ofrivilligt rökintrång i bostaden. Rätten till en rökfri bostad borde vara en självklarhet som skulle ha regeringens högsta prioritet.

Fler rökbefriade områden

Det borde vara en självklarhet att samhället hela tiden strävar efter att freda ytterligare miljöer från rökningens förgiftning. Att det i dag anses vara självklart att rökning är tillåten där det inte är uttalat förbjudet är ganska märkligt. Självklart borde det vara tvärtom. Rökförbudet för restauranger var ett stort steg i rätt riktning liksom att tåg, bussar och flyg numera är rökbefriade. Idag är även de flesta arbetsplatser rökbefriade, vilket vi uppskattar – dock inte

Fel! Okänt namn på

alla. Det offentliga rummet liksom naturen anses dock vara en stor rökruta där inga restriktioner gäller. Hur kan det få vara så?

Vi anser att arbetet med att rökbefria nya arenor, områden och miljöer inte kan avstanna. Framgångarna måste fortgå. Varför får man förgifta torg, parker, perronger, uteserveringar och gaturummet? Inte ens lekparkerna är fredade från rökare.

Vi anser att regeringen bör genomföra ett arbete kring detta problem och ta fram en åtgärdsplan med förslag på hur vi genom lagstiftning år för år kan flytta fram positionerna och rökbefria alla större områden. Detta menar vi att riksdagen bör uppmana regeringen att göra.

Brett angreppssätt, uppfinningsrikt, flexibelt och trendsättande

Olika sätt att angripa problemet är viktigt. Vi arbetar för en ökad informationsinsats i skolan och i samhället i övrigt om tobakens skadeverkningar. Viktigt är också det tobakspreventiva arbete som sker inom vården. Den nationella samordning som i enlighet med WHO:s ramkonvention sker och utgår från Statens folkhälsoinstitut fyller en viktig funktion, likaså Sluta-röka-linjen och de frivilliga organisationer som arbetar med tobaksprevention. Stödet till dessa måste fortsätta. Vi menar att det är av stor vikt att riksdagen tillkännager för regeringen den stora betydelsen som det har för nikotinberoende att få olika former av stöd för att bryta sitt beroende.

Människor påverkas av olika saker. På ett individuellt plan skiljer det sig förstås från person till person vad som fick just honom eller henne att börja eller att sluta röka. Inte desto mindre visar forskning på generella faktorer, vilket gör att angreppssätt behöver vara både breda och specifika. Man får heller inte bortse från alla de positiva effekter rökandet har för rökare. Vad det är kan skilja sig från person till person, men de positiva komponenterna – vilka de än är – behöver ersättas av annat som kan uppväga förlusten av att sluta.

Det sunda förnuftet drunknar lätt i vårt moderna och genomkommersialiserade samhälle. Det blir allt svårare för unga människor att stå emot alltför och alltmer lockande frestelser i ständigt nya förpackningar. Den som aldrig faller för en frestelse kan riskera att leva ett tråkigt och mindre innehållsfyllt liv, men då gäller det att inte falla för fel frestelser. Faller man för fel frestelse kan resultatet bli det motsatta: livets samlade upplevelser kan bli kraftigt beskurna. Att minimera nyrekryteringen av tobaksbrukare är nödvändigt om målet, ett tobaksfritt samhälle, ska vara möjligt att nå. Det behövs såväl lagstiftning som systematiska åtgärder över hela linjen, från ren information till livsstilskampanjer, för det tobaksfria idealet.

Det ska vara ”inne”, ”rätt”, ”cool” och hur det nu på alla sätt kan uttryckas att göra det sunda valet. För att nå dit krävs såväl skarpa regler för reklam och marknadsföringsåtgärder som ständigt pågående kampanjer riktade till alla åldrar från ung till gammal. Alla former av signaler från samhället är normbildande, varför regeringen bör hitta former för att släppa fram kreativi-

teten när det gäller medel i detta arbete. Riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening vad som anförts ovan om förslag till åtgärder för att Sverige framgångsrikt ska kunna fortsätta att utvecklas till det tobaksfria samhället.

Behov av förändrad norm

Det borde vara en självklarhet att samhället hela tiden strävar efter att freda ytterligare miljöer från rökningens skadliga inverkan. Lite tillspetsat, men samtidigt adekvat, kan man tala om förgiftning. Att det i dag anses vara självklart att rökning är tillåten där det inte är uttalat förbjudet är ganska märkligt. Självklart borde det vara tvärtom. Normen borde vara att förgiftning av människor inte är tillåtet om det inte särskilt är tillåtet. Att förändra detta är säkert inte lätt, men regeringen borde arbeta med frågan.

Riksdagen bör därför ge regeringen till känna att riksdagen förväntar sig förslag som förändrar normen i samhället vad gäller rökning så att det förutsätts vara förbjudet där det inte uttryckligen tillåts. Syftet bör vara att steg för steg utöka de rökfria arenorna i samhället. Miljöpartiet anser att riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening att en normförändring vad avser bruk av tobak bör eftersträvas.

Snusandet

Flera undersökningar visar att de flesta rökare skulle vilja sluta röka. Många rökare anser sig ha lyckats sluta röka genom att i stället börja snusa. Drygt en miljon beräknas i dag snusa, vilket är nästan lika många som antalet rökare. Det är vanligt i alla socialgrupper, och utvecklingen går mot att det blir fler som snusar. Under 2007 konsumerades totalt 190 miljoner snusdosor, vilket motsvarar 7 186 ton snus eller drygt 200 fullastade långtradarekipage. Av den manliga befolkningen mellan 18 och 84 år snusade 19 procent dagligen 2007. Motsvarande siffra för kvinnor var 4 procent. Snusandet skonar medmänskorna från hälsosynpunkt och är troligen mindre hälsovådligt för brukaren, men nikotinberoendet är inte mindre. Det är till och med troligt att det kan vara svårare att sluta snusa än att sluta röka, bland annat för att omgivningen inte märker huruvida någon snusar eller inte.

Forskningsläget i dag är tydligt positivt till snus i förhållande till rökning av tobak. Det betyder dock inte att snus är ofarligt. En rapport presenterades av EU:s vetenskapliga kommitté tidigare i år där man gått igenom snusets hälsorisker och risk att bli beroende. Man tittade även på om snus kan hjälpa rökare som vill sluta röka eller om snus i stället ökar risken för att börja röka. Rapporten är kritisk. Snus och liknande produkter orsakar olika slags cancer och skador i munnen. Det finns studier som visar att snuset kan öka dödligheten vid hjärtinfarkter. Det finns också tecken, men inga bevis på, att snus kan leda till diabetes och kan skada barn till gravida snusare. Icke oväntat anses de rökfria tobaksprodukterna också vara beroendeframkallande. De

Fel! Okänt namn på

konstaterar dock att det inte finns fakta som vare sig stöder eller stjälp kon-
staterandet om att snus kan hjälpa människor att sluta röka, inte heller att
snusare lättare skulle börja röka.

Klart är att det fortfarande saknas en hel del kunskap om snusandet och
hälsa. Med anledning av att snusandet också ökat kraftigt finns det också nya
ohälsorisker. Det är därför ytterst angeläget att kunskaperna kring snusets
hälsorisker ökar. Vi menar därför att regeringen bör lägga fram förslag till
forskning om hälsoaspekter kring bruket av vått snus. Riksdagen bör ge rege-
ringen till känna som sin mening att forskningen kring hälsoeffekter från bruk
av snus är eftersatt.

Hjälp att sluta röka eller snusa – en viktig hälsofrämjande uppgift

Det ska vara enkelt att få hjälp att sluta röka eller snusa för den som vill det.
Vården bör fungera både förebyggande och hälsofrämjande, och med tanke
på hur direkt skadligt och ohälsoframkallande rökning är borde det vara en
självklarhet att enskilt stöd eller sluta-röka-grupper erbjuds. Tyvärr är det inte
så i dag.

Vi menar att ett förebyggande och hälsofrämjande tänkande behöver bli
alltmer av en självklarhet framöver. Frågan blir högaktuell när man såsom
regeringen nu gör planerar att införa generella stora förändringssystem i vår-
den, till exempel genom vårdval. Vi menar att systemen behöver konstrueras
på ett sådant sätt att förebyggande och hälsofrämjande arbete, där tobaksav-
vänjning kan ses som ett bra exempel, ska ingå och premieras. Ett övergri-
pande perspektiv är nödvändigt med tanke på folkhälsoaspekter, enskilda
individens hälsa och samhällskostnaden. Regeringen har ett övergripande
ansvar för detta, men naturligtvis även landstingen och ned till de enskilda
verksamheterna.

Riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening vad som anförts
ovan om att i utformningen av system för vården ge förebyggande och hälso-
främjande vård och åtgärder, såsom hjälp att sluta röka, en central plats.

Samla kraft mot nyrekrytering

Det sunda förnuftet drunknar lätt i vårt moderna och genomkommersiali-
serade samhälle. Det blir allt svårare för unga människor att stå emot alltfler
och alltmer lockande frestelser i ständigt nya förpackningar. Den som aldrig
faller för en frestelse kan riskera att leva ett tråkigt och mindre innehållsfullt
liv, men då gäller det att inte falla för fel frestelser. Faller man för fel frestelse
kan resultatet bli det motsatta: livets samlade upplevelser kan bli kraftigt
beskurna. Att minimera nyrekryteringen av tobaksbrukare är nödvändigt om
målet, ett tobaksfritt samhälle, ska vara möjligt att nå. Det behövs såväl lag-
stiftning som systematiska åtgärder över hela linjen, från ren information till
livsstilskampanjer, för det tobaksfria idealet. Det ska vara ”inne”, ”rätt”,

”coolt”, och hur det nu på alla sätt kan uttryckas, att göra det sunda valet. För att nå dit krävs såväl skarpa regler för reklam och marknadsföringsåtgärder som ständigt pågående kampanjer riktade till alla åldrar från ung till gammal. Alla former av signaler från samhället är normbildande, varför regeringen bör hitta former för att släppa fram kreativiteten när det gäller medel i detta arbete. Riksdagen bör begära att regeringen ökar arbetet med att motverka ny-rekrytering till tobaksberoende.

Rökfritt på allmän plats

Den SOU som låg bakom ändring i tobakslagen med anledning av WHO:s ramkonvention om tobakskontroll gjorde vissa överväganden om begränsning av rökning på allmänna platser. Man ville öka medvetenheten eftersom det kan vara svårt att lagvägen gå fram när det gäller passiv rökning. Man föreslog då en osanktionerad bestämmelse som påbjuder att den som röker bör se till att andra människor inte mot sin vilja utsätts för tobaksrök. Förhoppningen var att bestämmelsen skulle bidra till att skapa en allmänt omfattad norm om att den som röker bör ta hänsyn till andra även i de fall inget formellt rökförbud gäller (bet. 2005/06:BoU6). Förslaget fördes inte fram till riksdagen på grund av remisskritik, bland annat för att den var osanktionerad. Vi menar att man antingen bör hitta sätt att lagstifta tydligt med sanktion, alternativt att faktiskt återkomma med det förslag som utredningen lade fram. Den kan ha positiv betydelse, och det är viktigt att något sker på området. Det är möjligt att fler remissinstanser har ändrat inställning i frågan. Riksdagen bör ge regeringen till känna som sin uppfattning vad som ovan anförts som viktiga initiativ för att stötta en utveckling mot det tobaksfria samhället.

Rökfri arbetstid

För den majoritet av rökarna som vill sluta röka utgör rökfria miljöer ett stöd. En strategiskt viktig åtgärd är därför att stimulera arbetsplatser att besluta om en rökfri arbetstid, alltså att man inte röker på betald arbetstid. I landstingsvärlden har detta fått en hög acceptans och alltfler kommuner följer efter. Flera skäl talar för att också statliga företag ska uppmuntras besluta om en sådan policy:

Den är arbetsgivarnas bästa sätt att positivt påverka de anställdas hälsa och minska sjukskrivning och förtidspension – ett av regeringens uttalade mål. Regeringens trovärdighet kräver att dess egna företag utgör föredömen.

Allt fler icke-rökande anställda utgör ett betydande ekonomiskt incitament för arbetsgivaren.

Policyn ger alla anställda en ökad medvetenhet om rökningens alla negativa effekter och påverkar därmed den allmänna opinion som styr takten i det förebyggande arbetet.

Fel! Okänt namn på

I en fråga (2007/08:1197) ställd till näringsminister Maud Olofsson (C) tillfrågades hon om hon avsåg att på ett tydligt sätt uppmuntra de statliga företagen att införa en rökfri arbetstid. Hon svarade då:

Enligt statens ägarpolicy ankommer det på styrelsen i respektive företag att ansvara för frågor som bland annat rör socialt ansvarstagande. Det anges också att företagen ska ha en förankrad policy och strategi för att bland annat hantera sociala frågor. Det ankommer därför på respektive företags styrelse att besluta om hur de avser att verka för en rökfri arbetstid. Regeringen beslutade i slutet av november om nya riktlinjer för extern rapportering. Riktlinjerna hänvisar till GRI (Global Reporting Initiative), som är ett verktyg för att bland annat följa upp företagens arbete med sociala frågor såsom exempelvis arbetsmiljöfrågor.

Vi menar att svaret är långsökt. Den inre arbetsmiljön ur den aspekt som tas upp kanske skulle kunna ingå i GRI, men det är långsökt att tro att det i själva verket skulle göra det. I regeringens åttasidiga dokument "Riktlinjer för extern rapportering för företag med statligt ägande" nämns inte ordet arbetsmiljö. Att en offensiv hållning i antirökarbete självklart skulle ingå där anser vi vara utopiskt. Det bör stå regeringen fritt att i regleringsbrev ställa krav på rökfri arbetstid inom statliga myndigheter samt att i ägardirektiv göra frågan aktuell också för de statliga företagen. Riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening vad som ovan anförts om att genom regleringsbrev och ägardirektiv göra statliga myndigheter, verk och företag till rökfria arbetsplatser. Riksdagen bör självklart själv bli en rökfri arbetsplats.

Minst ett rökfritt hus i varje kommun

Erfarenheterna från införandet av rökförbud på restauranger borde leda tanken vidare mot nya möjligheter att skapa rökfria miljöer eller arenor i samhället. Det borde vara rimligt att förvänta sig förslag från regeringen om utvidgade rökfria miljöer. Rätten till en rökfri bostad borde vara en självklarhet som skulle ges prioritet. Kanske kan det ske genom en lagstiftning som gör det möjligt för fastighetsägare att premiera rökfrihet utan att det klassas som en diskriminering av rökare. I dag är det ju den som försöker undvika rökningens faror som ständigt diskrimineras. Problemen har beskrivits mer under rubriken "Passiv rökning" ovan.

Kanske kan det ske genom att fastighetsägare åläggs att hålla viss andel av sitt lägenhetsbestånd rökfritt eller genom byggnormer som förhindrar oönskat rökintrång. Det är fullt rimligt att förvänta sig att människor som inte frivilligt vill utsätta sig för rök ska kunna hitta bostäder som är sådana. Det finns en viss sådan utveckling på gång genom att bostadsföretag har tagit initiativ till att bygga hus som ska vara rökfria, något som är lovvärt.

Varför inte förstärka en sådan utveckling genom att kommuner tillförsäkrar att det finns åtminstone ett rökfritt hus i varje kommun. Riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening betydelsen av att utreda ett system med bland annat ekonomiska incitament så att kommunerna ser till att det finns rökfria bostäder att tillgå.

Skärpta krav runt försäljning av tobak

Sedan den 1 mars 2008 har inte längre Apoteket monopol på att sälja nikotinläkemedel. Från Miljöpartiets sida har vi inte motsatt oss detta eftersom tillgången på detta sätt kan öka. Rätt använt kan nikotinläkemedel hjälpa människor att sluta röka eller snusa. Däremot anser vi att man bör överväga striktare reglering över huvud taget för att sälja tobak och nikotinläkemedel. I dagsläget gäller att man ska göra en anmälan till kommunen. Både när det gäller tobak och nikotinläkemedel är man skyldig att utöva så kallad egenkontroll och upprätta egenkontrollprogram för verksamheten. Läkemedelsverket har tillsyn över försäljningen av nikotinläkemedel, medan ett spretigt system med såväl kommun, länsstyrelse som Statens folkhälsoinstitut och sedan den 1 oktober i år även polismyndigheten har det när det gäller tobak. Om man säljer tobak eller nikotinläkemedel till personer under 18 år riskerar man böter eller fängelse upp till sex månader. De skärpningar som regeringen infört när det gäller kontrollen från den 1 oktober i år ser vi i Miljöpartiet som steg i rätt riktning även om vi menar att de inte är tillräckliga.

Vår uppfattning är att man bör gå vidare och införa ett licenssystem för försäljning av tobaksvaror. För att få en sådan licens skulle vissa krav finnas – bland annat kunskap om tobakens skadeverkningar. Kriterier för när licensen kan återtas är också viktiga. Det finns ett visst stöd för tanken om licens även från tobaksindustrin. De ser ett ökande problem i illegal handel med cigaretter. Det finns också piratkopierade cigaretter vars innehåll kan vara ett helt annat än vad cigarettmärket anger. Att röka dessa kan vara direkt farligt, beroende på vad de innehåller. Ett licensförfarande innebär att det förebyggande perspektivet blir tydligare. Kriterier för när tillståndet eller licensen kan återtas är också viktiga.

Vi anser att regeringen bör utreda ett tillstånds- eller licensförfarande för tobaksförsäljning och försäljning av nikotinläkemedel och snarast återkomma till riksdagen med förslag om ett sådant.

Dold försäljning

En annan åtgärd vi förordar när det gäller försäljning av tobaksprodukter är så kallad dold försäljning som innebär att produkterna inte får exponeras på försäljningsstället. Det innebär att kunden aktivt måste efterfråga tobaksprodukter från personalen. Vi vet att några större affärskedjor är positivt inställda till en sådan lagstiftning, och vi anser att det är något som bör bidra till att minska nyrekryteringen av tobaksbrukare. Riksdagen bör ge regeringen till känna ett önskemål om lagstiftning om ”dold försäljning”.

Varningsbilder på tobaksförpackningar

När det gäller information på förpackningarna om produktens risker menar vi att text inte räcker. Sverige bör verka för att EU inför krav på en bildinformat-

Fel! Okänt namn på

ion på varje enskild förpackning om riskerna. En bild säger mer än tusen ord är ett gammalt talesätt som vi anser att det ligger mycket sanning i, varför vi menar att ett genomarbetat bildbudskap kan ha stor betydelse. I en alltmer globaliserad värld där både konsumenter och varor rör sig tämligen fritt och produkter förpackas för stora språkområden är det svårt att informera begripligt med texter på små förpackningar. Riksdagen bör sända en tydlig signal till regeringen att ta upp denna fråga på EU-nivå liksom inom WHO.

Åldersgräns för försäljning av tobak

Utredningen Olovlig tobaksförsäljning kom till slutsatsen att en åldersgräns bör införas vid 18 år för försäljning av tobak. Slutsatsen fick även stöd i innehållet i WHO-konventionen, artikel 16 punkt 7. Regeringen väljer att införa en bestämmelse i tobakslagen som föreskriver att en näringsidkare ska ge personal som anlitas för att sälja tobaksvaror till konsumenter den information och det stöd som behövs för att följa tobakslagens bestämmelser samt anslutande föreskrifter. Här ska information och utbildning om arbetssätt och rutiner för att efterleva 18 års åldersgräns vara grundläggande.

Regeringen menar att en åldersgräns för försäljning, såsom föreslås i utredningen, kan förorsaka problem för småföretagare och försvåra för personer under 18 år att få anställning inom vissa delar av handeln. Regeringen säger att de kommer att följa utvecklingen, och om det visar sig nödvändigt återkomma i frågan.

Miljöpartiet värnar också om såväl småföretagares situation som ungas möjlighet att få jobb. Samtidigt är det en mycket svår uppgift för en yngre person att stå upp för krav på legitimation eller att neka någon i samma ålder eller äldre som framhärdat att få köpa cigaretter. Svårigheterna är belagda i olika undersökningar som utredningen pekar på. Så länge det finns en annan vuxen i närheten som har huvudansvar är det inte något problem, men vi menar liksom utredningen att en näringsidkare inte får uppdra åt någon som inte har fyllt 18 år att ensam ansvara för försäljning av tobaksvaror till konsumenter.

Neutrala paket

Förpackningarna fungerar som små reklampelare för tobaksindustrin och man lägger därför ner mycken möda på utformningen. Syftet är att locka unga att börja sin bana som nikotinkonsument. Lagstiftning om neutrala förpackningar är ett sätt att täppa till det hålet i den restriktiva reklampolicy som eftersträvas. Australiens regering förklarade i april 2010 att Australien som första land avser införa regler om neutrala förpackningar för alla typer av tobaksprodukter. Reglerna avses börja gälla från juli 2012. Diskussion om liknande regler har påbörjats inom EU men tyvärr så har Sveriges regering så här långt motsatt sig den typen av åtgärder. Vi menar att Sverige bör vara ett föregångsland

Fel! Okänt namn på

även på detta område och föreslår därför att riksdagen uppmanar regeringen att följa i Australiens spår i denna fråga.

Smaktillsatser i tobaksprodukter

Tobaksindustrin tar ständigt till nya metoder för att locka nya konsumenter. Främst inriktar man sig på barn och det senaste sättet att nå denna grupp är genom att smaksätta tobaksprodukter på olika sätt. Vanilj, lakrits, choklad, honung och ett stort antal olika fruktsmaker är nu vad man erbjuder för att få unga att uppskatta nikotinprodukter.

Länder som Kanada, USA, Australien, Thailand och Frankrike har redan infört restriktioner mot smaktillsatser i tobaksprodukter. Vid det fjärde mötet om WHO:s ramkonvention om tobakskontroll som ägde rum i Uruguay i november 2010 enades länderna om att rekommendera förbud eller andra strikta regler mot smaktillsatser i tobaksprodukter. För varje år som går innan Sverige följer den rekommendationen förlorar vi en del av en generation som helt i onödan lockas till nikotinvanor. Riksdagen bör ge regeringen till känna att det brådskar att förbjuda smaktillsatser i tobaksprodukter i Sverige.

Stockholm den 30 september 2011

Jan Lindholm (MP)

Gunvor G Ericson (MP)

Stina Bergström (MP)

Valter Mutz (MP)

Jonas Eriksson (MP)

Agneta Börjesson (MP)